

Kitap Tanıtımı

**Müslümanlar İçin Psikolojik Danışma Kültüre ve Dine
Duyarlı Ruh Sağlığı Müdahaleleri**

Editörler: Sameera Ahmed, Mona M. Amer

Çeviren: Dr. Vahap Yorgun

Nobel yayıncılık, İstanbul 2015, 396s.

Arş. Gör. Sezai KORKMAZ*

Kitap beş bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde “psikolojik açıdan Müslüman inancına” yer verilmiştir. Bu başlık altında “İslam, Müslümanlar ve ruh sağlığı”, “ruh sağlığı, ruhsal bozukluklar ve başa çıkmanın kavramsallaştırılması” ve “geleneksel ruh sağlığı, başa çıkma stratejileri ve yardım arama davranışları” adı altında incelemeler yapılmıştır. İkinci bölümde “ruh sağlığı modelleri ve müdahaleleri” ana başlığı altında “ruh sağlığı görüşmesi ve kültürel formülasyon”, “psikolojik ölçme ve değerlendirme”, “bireysel psikoterapi psikolojik danışma: Psikodinamik, bilişsel-davranışçı ve hümanistik-yaşantısal modeller”, “aile sistemleri terapisi ve post modern yaklaşımlar, İslam temelli müdahaleler” ve “toplum temelli önleme ve müdahale” konuları değerlendirilmiştir. Üçüncü bölümde “hizmet ortamları” ana başlığı altında “yatılı psikiyatri birimi”, “ev temelli sosyal hizmetler” ve “üniversite psikolojik danışma merkezleri” konuları ele alınmıştır. Dördüncü bölümde “özel gruplar” ana başlığı altında “İslam dinini seçenler”, “ergenler ve genç yetişkinler”, ve “mülteciler” konuları çalışmaya dâhil edilmiştir. Beşinci ve son bölümde ise “özel konular” başlığı altında “aile içi şiddet”, “cinsellik ve cinsel işlev bozuklukları”, ve “madde bağımlılığı” konuları çalışılmıştır. Bu bölümler altındaki başlıklar on sekiz ayrı konudan oluşmaktadır.

---

* KSÜ İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

İlk bölümde Batılı psikologlar için İslam'ın genel prensipleri özetlenmiştir. Ruh sağlığı danışmanına gelen danışanın hangi ön kabul ve inançlarla geldiği ortaya koyulmuştur. Ayrıca Batı'da yaşayan Müslümanların 11 Eylül ve İslami Cihat propagandasının sonucunda yaşadıkları psikolojik sorunlara değinilmiştir. İslam'ın doğru öğretisi ve yönlendirmeleri tanımlanmıştır. Psikolojik danışmanların, danışanlara "kör inanç" perspektifinden yaklaştığı ve bunun düzeltilmesi için bilinmesi gerekenler sıralanmıştır. İkinci bölümde ruh sağlığı, ruh ve sinir hastalıkları ve iyileşme ile ilgili İslami inançlara yer verilmiştir. Müslümanların inançlarının farklılıkları ve inançların dine ait olan ilişkileri ele alınmaktadır. Müslümanların vesvese, nazar, cin, büyü ve kara büyü gibi doğaüstü inançları psikolojik rahatsızlıklarla bağlantılı görmelerine değinilmiştir. İslami bakış açısına göre ruhsal bozukluklar ele alınmıştır. Bu bölüme başlarken yazarların tinsellik ve dindarlık gibi kavramların sınırlarını çizip tanımlamaları daha faydalı olabilirdi.

Üçüncü bölümde Müslümanların psikolojik meselelerde başa çıkma ve yardım arama stratejilerini göstermek amacıyla üç vaka senaryosu sunulmuştur. Müslümanların bazı psikolojik rahatsızlıkları, cin, büyü, nazar ve vesvese gibi dini öğelere bağlamalarına örneklerle değinilmiştir. Vaka senaryolarıyla temel İslami pratikleri pekiştirmek, doğaüstü nedenlere bağlamayı azaltmak ve elemine etmek ayrıca imam, dini önder gibi akil kişi rehberliğinden faydalanmak amaçlanmıştır. Dördüncü bölümde danışman ile danışan arasındaki setleri yıkmak adına kültürel ve çevresel faktörlerin bilinmesinin terapide ne kadar önemli olduğu vurgulanmıştır. Danışmanın, danışanın dini, kültürel ve ailevi yapısını önceden saptaması gerektiği işlenmiştir. Beşinci bölümde ülkemizde de çok tartışılan psikolojik ölçme ve değerlendirme konusu ele alınmıştır. Batılı kültüre uygun ölçme araçlarının Müslümanlar için uygun olmayabileceği vurgulanmıştır. Bu yüzden ölçme araçlarından uyarlamalar yapılırken özellikle dini ve kültürel farklılıkların göz önünde bulun-

durulması gerektiği ifade edilmiştir. Danışmanların tek ölçüm aracı yerine çoklu ölçümler kullanması bu hatayı en aza indireceği belirtilmiştir.

Altıncı bölümde terapötik yaklaşımlar Müslümanların bakış açısıyla değerlendirilmiştir. Psikodinamik yaklaşımın Müslümanlara terapide uygun olmadığına dair ön kabullerin olduğu, bilişsel davranışçı modelin (BDT) ve hümanist yaklaşımın Müslüman danışmanlara daha uygun olduğu fakat hümanist yaklaşımında bu konuda ihmal edildiği belirtilmiştir. Bu bölümde psikolojinin iyi yönlerini açıklayan ve yaklaşım olarak İslami bakış açısına uygun olan pozitif psikolojiye yer verilmemesi eksiklik olarak belirtilebilir. Yedinci bölümde Batıdayaşayan Müslüman ailelere, çiftlere ve aile-çocuk farklılıklarına değinilmiştir. Özellikle Amerika'da Müslümanların göçmen olması ve bu duruma bağlı psikolojik vakaların değerlendirilmesi yapılmıştır. Batıdaki Müslümanlara aile-çocuk ve çift olarak nasıl yaklaşımlar uygulanması gerektiği ele alınmıştır. Sekizinci bölümde İslam kültüründe geçmişte yapılan psikolojik içerikli çalışmalara ve bilginlerin görüşlerine yer verilmiştir. İslami bilimler ve tasavvuf temelli terapi yaklaşımları değerlendirilmiştir. İslami psikolojik danışma ve psikoterapide dini öğelerden değil daha çok antik bir gelenekten türetildiği belirtilmiştir. İslami psikolojik danışma ve ana akım terapötik modeller arasındaki farklar değerlendirilmiştir.

Dokuzuncu bölümde Müslümanların ruh sağlığı hizmetlerinden kaçınma nedenleri sıralanmış ve çözüm yolları aranmıştır. Kaçınmanın nedenleri, toplumda etiketlenme, yadırganma, aileyi utandırma ve Batılı tedavi yöntemlerine güvensizlik olarak belirlenmiştir. Onuncu bölümde Müslümanların Batılı kültüre göre farklılıkları belirtilmiştir. Domuz eti yememe, cinsiyete duyarlılık, alkol kullanmama gibi hassasiyetler aktarılmıştır. Yatılı psikiyatrik hastaların gusül, abdest, namaz ve oruç gibi inançlarının detayları verilmiş ve uzmanların bu konularda Müslüman hastalara dikkatli yaklaşımları gerektiği vurgulanmıştır. On birinci bölümde ev temelli hizmet sunmada Müslümanların ev ve aile hayatına dair bilgiler

sunulmuş ve farkındalık oluşturulmak istenilmiştir. Örneğin Müslümanların eve ayakkabıyla girmemesi ev temelli hizmetlerde uzmanların ve bakım yapan kişilerin dikkat etmesi gereken bir husustur. Batıdaki Müslümanların göçmen olması, sonradan İslam'a girmesi veya ikinci, üçüncü nesil Müslümanlardan olması hizmet sunarken önem verilmesi gereken hususlar olduğu ifade edilmiştir.

On ikinci bölümde Müslüman üniversite öğrencilerin PDR hizmeti alırken karşılaştıkları sorunları ele almaktadır. Bu konuda danışmanlara önerilerde bulunmaktadır. Batıda yaşayan Müslüman öğrencilerin sakal ve başörtüsünden dolayı sorunlar yaşayabilmektedir. Bu gibi konularda danışmanların terapi ve eğitimler vermesinin önemli olduğu belirtilmiştir. Ayrıca danışmanların üniversiteli Müslüman öğrenciler için süpervizyon ve konsültasyona gönüllü ve açık olmaları gerektiği vurgulanmıştır. On üçüncü bölümde din değiştirip İslam'a girme konusu ele alınmaktadır. Din değiştirip İslam'ı seçmek başlarda kolay bir karar gibi görünse de yeni Müslümanların başa çıkması gereken psikolojik durumlar oldukça fazla olduğu ortaya koyulmuştur. Psikoterapiye din değiştirme sonucu başvuranlara bakıldığında kendi kültürü ve toplumu ile İslami gruplar arasında köprü görevi gördüğü ortaya çıkmaktadır. Bu danışanın sınırlarını zorlayan bir deneyim olduğundan ayrıca psikolojik zorlamalar yaşandığı ifade edilmiştir. Bu bağlamda din değiştirip İslam'a girenlerin psiko-sosyal süreçleri ele alınmaktadır. Bu konuda önleyici ve sağaltıcı önerilerde bulunulmuştur.

On dördüncü bölümde Batıda yaşayan Müslüman gençlerin ergenliğin yanı sıra dinin ve kültürün getirdiği durumlarla başa çıkma süreçleri ele alınmıştır. Müslüman gençlerin kimlik bunalımları ve cinsellik gibi ergenlik dönemine has özellikleri de değerlendirilmiştir. Batıda Müslümanların terörist olabilme potansiyellerinin her zaman sorgulanması, Müslüman gençlerin kimlik oluşumunda psikolojik sorunlara yol açmakta olduğu ve olumsuz sonuçlar doğurduğu ifade edilmiştir. Ayrıca genç Müslümanların radikalleşme ve uyanışçı hareketlere katılımını tetiklediği ifade edilmektedir. En

nihayetinde psikoterapiye başvuran Müslüman gençlerin bu gibi sorunlar ve eğilimler gösterebileceği göz önünde bulundurulmalıdır. On beşinci bölümde Batıda yaşayan Müslüman mültecilerle ilgili problemlere değinilmiştir. Özellikle göçmenlik öncesi, sığınma süreci ve yerleşme gibi göçmenlik hizmetlerinden ve bu durumlara nasıl müdahale edilmesi gerektiği örnek vaka ile anlatılmıştır. Danışmanların mültecilerin toplumla bütünleştirilmesi ve kültürel farklılıklarını nazara alarak müdahale etmesi gerektiği ifade edilmiştir.

On altıncı bölümde Batıda yaşayan Müslümanların aile şiddete yönelik tutumları değerlendirilmiştir. Dini amillerin yanlış yorumlanması sonucu aile içi şiddetin oluşması durumuna karşı doğru yaklaşımların nasıl olabileceği aktarılmaktadır. Aile içi şiddet konusuna yönelik müdahalede dikkat edilmesi gereken hususlar belirtilmiştir. On yedinci bölümde Müslüman ailelerin cinsellik ve cinsel işlev bozukluklarına müdahalenin zorlukları ele alınmıştır. Özellikle cinsel işlev bozukluklarındaki mastürbasyon ve fantezi eğitimi gibi müdahale yaklaşımlarının Müslüman danışanların bazı dini ve kültürel inançlarına ters düşmesi sonucundabilışsel ve davranışsal çatışmalar olabileceği ifade edilmiştir. İslam'ın sekse ve cinsel sağlığa açık oluşu ve eşlerin doyum sağlaması vurgusu müdahalede kullanılabilir bilişsel yeniden yapılandırmaya girebileceği belirtilmiştir. On sekizinci bölümde İslam'da madde bağımlılığının yasak olmasının nedenleri ve hikmetleri değerlendirilmiştir. Batıda Müslümanların madde kullanım oranları, kültürün madde bağımlılığını etkileyip etkilemediği, bağımlılığı tedavi sürecinde İslami bilgiden ve müktesebattan yararlanılması gerektiği, cemaate katılımın madde bağımlılığını önleyici ve tedavi edici yönünün olduğu ifade edilmiştir.

Kitabın geneli dikkate alındığında teorik ve uygulama bölümlerine eşit ve başarılı bir şekilde değinilmiştir. Ayrıca her bölümde örnek vaka senaryolarının sunulması kitabın önemini ve açıklayıcı çizgisini artırmaktadır. Kitap ülkemizde psikolog, psikiyatr, manevi bakım uzmanı, aile danışmanları ve din görevlileri için çok iyi bir

kaynak eser mahiyetindedir. Özellikle din temelli terapiye yönelmesi ülkemiz açısından çok önem arz etmektedir. Kitap İslam Psikolojisi çalışmaları ve Müslümanları daha iyi anlamak amacıyla yapılan çalışmalar için iyi bir kaynakça sunmaktadır. Kitaba bütüncül bakıldığında Batıda yaşayan göçmen Müslümanlara psikoterapik tedavi, önleme ve müdahale için hazırlanmıştır. Batıda yaşayan Müslümanların ruh sağlığı ve psikolojik problemleri üzerine derli toplu literatürü de sunmaktadır. Bu açıdan kitabın genelinde bahsedilen durumlarda Türkiye Müslümanlarının psiko-sosyal haritası az da olsa farklılık gösterebilir fakat dini ve kültürel benzerlikler oldukça fazladır. Bu konuda çalışan tüm meslek gruplarına faydalı bilgiler sunmaktadır. Ayrıca ülkemizde yaşayan Suriyeli mültecilere psikolojik müdahale ve sağaltımda bu kaynaktan faydalanılabilir.

Kitabın geneli değerlendirildiğinde konular ele alınırken sadece İslam dini temel alınmamış, dinin kültürü, kültürün dini etkilediği gerçeği vurgulanmıştır. Buna bağlı olarak da kültürel farklılığın psikoterapide göz ardı edilmemesi gerektiği savunulmuştur. Kültürel farklılığın dikkate alınması ve psikolojide son zamanlarda çokça konuşulan kültüre duyarlılık meselesi kitabın temel yaklaşım modeli diyebiliriz. Kitabın tüm bölümlerinde kültürel ve dini farklılığın savunulup bu hassasiyetin psikoterapide dikkate alınması gerektiği vurgusu, kitabın tutarlılığı açısından önem arz etmektedir. Ayrıca kitabın kültürel farklılığı vurgulaması öne çıkmasını sağlamaktadır.

Kitap ülkemizde dindar insanlara hizmet veren din görevlileri, psikolog, psikiyatri manevi bakım uzmanı ve aile danışmanlarına yeni denilebilecek bakış açıları kazandırabilir. Bu açıdan özellikle önemlidir. Kitap danışmanlara tavsiyeler vermesinin yanında dikkatlice incelendiğinde Batıda yaşayan Müslümanların psiko-sosyal sorunlarına ilişkin durumları ve fikirleri de sunmaktadır. Ayrıca kitabın bir diğer özelliği ise Müslümanların sahip olması gereken “Gerçek İslam” veya “Doğru İslam” düşüncesini aşılama istemesidir. İslam’a dair yanlış anlaşılma ve değerlendirmeleri özüne uygun olarak yeniden ele almaktadır. Bu da psikolojide bilişsel davranışçı

modelin bilişsel yeniden yapılandırma yaklaşımına girmektedir. Bu konuda ayrıca başarılıdır diyebiliriz.

Müslüman topluluğun sahip olduğu farklılık ve çetrefil yapılar üzerine bir incelemedir. Müslüman olanlarla olmayanlar arasındaki çatışma ve yanlış anlaşılmaların azalmasına ve yok olmasına yardımcı olacak bir kaynak mahiyetindedir.

Son olarak kitap değerlendirmemizi çevirmene birkaç yapıcı ve iyi niyetli tavsiyede bulunarak bitireceğiz. Kitabın geneli ele alındığında çevirmen oldukça başarılı, yetkin ve Türkçe'nin ruhuna uygun tercüme yapmıştır. Bu gibi kaynak eserlerin Türkçe'ye kazandırılması oldukça önemlidir. Kitaba katkı olması amacıyla düzeltilmesi önerilen yerler “yapıcı olmak” kaydıyla aktarılacaktır. Kitabın diğer basımları için gözden kaçan yerlerin düzeltilmesi daha isabetli olacaktır. Ayrıca bunlar kişisel tavsiyeden öte başka bir şey değildir.

Örneğin kitabın genelinde “Muhammed Peygamber” İngilizce direk çevirisi yerine genele hitap etme konusunda kitabın bazı yerlerinde kullanılan Hz. Muhammed ibaresi kullanılabilirdi. “Örneğin eğer danışan dindar ama eleştirel bir baba fakat daha az dindar ama kabul edici bir anne tarafından büyütülmüşse.....” (s.54), “Daha az varsayımsal bir biçimde...” (s.54), “.....tarafından belirtilen birçok yaygın akılcı olmayan inanç.....” (s.98), “.....insanların yaşayacakları şeyi fakat uğruna yaşayacağı çok az şeyi vardır” (s.106), “....tedavinin önündeki bu çok daha direkt engellere....” (s.166) cümleleri düzeltilebilir. “.....İslami idi yani tıbbı dayanıyordu, bütüncüldü ve İslami rehberliği de içeriyordu” (s.144) zaman açısından geçmiş zaman değil de cümlenin önceki bağlamı doğrultusunda geniş zaman kullanılması daha uygun olabilirdi.